

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้ดังนี้

รูปแบบการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตร รวมถึงประสิทธิผลของการสื่อสารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งในการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำข้อมูลจากการศึกษามาประมวลผลโดยใช้วิธีการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการในการศึกษา ดังนี้

1. การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร อาทิ หนังสือ แผ่นพับ เอกสารจากสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตร
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ ฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกร จำนวน 4 คน ได้แก่

2.1.1 นางวิมลธัญญา สมใส ตำแหน่งนักวิชาการเกษตร

2.1.2 นางเกสร ภิรมณ์ ตำแหน่งเจ้าพนักงานการเกษตร

2.1.3 นางสาวพรธณี ธรรมพุทธ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

2.1.4 นายพิทักษ์พงษ์ แต้มดี้ม ตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเกษตร

2.2 เกษตรกรที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕ และได้นำไปใช้ประกอบอาชีพจนประสบผลสำเร็จ ปัจจุบัน เป็นวิทยากรพิเศษให้กับศูนย์ศึกษา การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕ จำนวน 4 คน ได้แก่

2.2.1 นายจรรยา ธาตุอินทร์จันทร์ เกษตรกรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการ ปลูกผักปลอดสารพิษ / วิทยากรพิเศษหลักสูตรการปลูกผักปลอดสารพิษ

2.2.2 นางวีรวิภา จินะใจ เกษตรกรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเพาะเห็ด เศรษฐกิจ / วิทยากรพิเศษหลักสูตรการเพาะเห็ดเศรษฐกิจ

2.2.3 นายอุ้นเรือน เกิดสุข เกษตรกรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรเกษตร ผสมผสานในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง / วิทยากรพิเศษหลักสูตรเกษตรผสมผสานในรูปแบบ เศรษฐกิจพอเพียง

2.2.4 นายสุจินต์ แสงแก้ว เกษตรกรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการ เพาะเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบ / วิทยากรพิเศษหลักสูตรการเพาะเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบ

ในการสัมภาษณ์นี้ ใช้ชุดคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นโดยครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการศึกษา ตามโครงร่างแบบสัมภาษณ์ที่ได้จัดทำไว้ล่วงหน้า (Standardized or Structured Interview) จำนวน 2 ชุด สำหรับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ 2 กลุ่มดังกล่าวข้างต้น และ สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยใช้ชุดคำถามเดียวกันสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่ม คำถามมี ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด และบันทึกข้อมูลตามคำให้สัมภาษณ์ โดยมีประเด็นสำคัญในการ สัมภาษณ์ ดังนี้

ชุดคำถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕

1. รูปแบบการดำเนินงาน
2. อุปสรรคในการดำเนินงาน

ชุดคำถามสำหรับเกษตรกรที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๕

1. ก่อนเข้าร่วมโครงการ ๕
 - ลักษณะการประกอบอาชีพ
 - รายได้ / สถานะทางการเงิน
 - อุปสรรค / ข้อจำกัดที่พบ
2. สาเหตุในการเข้าร่วมโครงการ ๕
 - ทราบข่าวการอบรมจากแหล่งใด
 - การเลือกหลักสูตรเพื่อเข้ารับการอบรม
3. การนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ
 - แรงจูงใจในการนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพ
 - การช่วยเหลือเบื้องต้นจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕
 - อุปสรรค / ข้อจำกัดที่พบ
4. ผลจากการเข้าร่วมโครงการ ๕
 - ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เปรียบเทียบกับก่อนเข้ารับการอบรม
 - ลักษณะการประกอบอาชีพและสถานะทางการเงินในปัจจุบัน
 - อุปสรรค / ข้อจำกัดที่พบ

3. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การดำเนินงานและการฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ ระหว่างวันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2552 ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕

นอกจากเข้าร่วมสังเกตการณ์การฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมหลักสูตรดังกล่าว จำนวน 40 คน แบบไม่เป็นทางการ เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ รวมไปถึงความพึงพอใจวิธีการที่วิทยากรใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนได้ติดตามผลโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ได้เข้ารับการฝึกอบรม หลังจากเข้ารับการฝึกอบรมไปแล้ว เป็นเวลา 2 เดือน จำนวน 10 คน เพื่อดูว่าเกษตรกรเข้าใจเนื้อหาและวิธีการในการประกอบอาชีพ ที่ได้รับการถ่ายทอด ฝึกอบรม และศึกษาดูงานจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ๕ จนสามารถนำไปปรับใช้หรือนำไปประกอบอาชีพได้จริงหรือไม่

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เป็นระยะเวลา 5 เดือน ระหว่างเดือนธันวาคม 2551 ถึงเดือนเมษายน 2552 โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ฯ ระหว่างวันที่ 13 - 16 มกราคม 2552
2. สัมภาษณ์เกษตรกรตัวอย่าง เข้าร่วมสังเกตการณ์การฝึกอบรม และเยี่ยมชมนิทรรศการ “ได้ร่วมพระบารมีที่ห้วยฮ่องไคร้” ระหว่างวันที่ 2 - 9 กุมภาพันธ์ 2552

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์มีประเด็นคำถามไว้ส่วนหนึ่ง และเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีอิสระในการให้ข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ อุปกรณ์บันทึกเสียง สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป และเอกสารแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อควบคุมการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามกรอบของคำถามนำการวิจัย

การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” เป็นงานวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ เพื่อตอบปัญหานำการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

สำหรับการสรุปผลข้อมูล จะใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่ออธิบายถึงการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรให้แก่เกษตรกร รวมไปถึงการอธิบายวิธีการติดตามประสิทธิผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกด้วย